

Nr 245

Av herrar **Hedlund och Ohlin**, om *höjda anslag till konstnärstipendier m. m.*

(Lika lydande med motion nr 192 i Första kammaren)

Samtidigt som vi sett mycket positivt på den upprustning av samhällets kulturfrämjande åtgärder som skett de senaste åren har vi, bl.a. i motioner II:197 och I:163 vid 1965 års riksdag, påpekat att åtskilliga reformer måste anses angelägna. Vi finner även i detta sammanhang anledning att begära en något snabbare utveckling av samhällets kulturfrämjande åtgärder. De anslagshöjningar som vi i denna motion föreslår innebär i förhållande till statsverkspropositionen ett med 890 000 kr. utökat statligt kulturstöd.

Undersökningsresultat

En ökning av antalet konstnärstipendier är angelägen inte minst med tanke på att konstnärer inom de konstriktningar som för tillfället inte står i det aktuella kulturlivets blickpunkt och de unga konstnärerna måste komma i åtnjutande av bättre arbetsmöjligheter.

En undersökning som vi företagit rörande medelåldern på de personer som fått större och mindre arbetsstipendier från Akademien för de fria konsterna visar att möjligheterna för de yngre konstnärerna att komma i åtnjutande av statliga konstnärstipendier relativt sett kraftigt ökar när antalet stipendier växer. Medelåldern, d.v.s. det aritmetiska medelvärdet för ålder, bland dem som 1965 för första gången tilldelades *större* arbetsstipendier var 47,0 år. Medelåldern för dem som år 1965 för andra eller tredje gången tilldelades sådana stipendier — stipendierna bör enligt statsmakternas beslut utgå flera år i följd — var hela 64,3 år. Mellan 1964 och 1965 års utdelningar genomfördes en icke oväsentlig ökning av antalet stipendier. Samma undersökning visar också att de *mindre* arbetsstipendierna har en relativt sett större betydelse som stöd till de unga konstnärerna än de större arbetsstipendierna.

Regeringen vill se de s.k. konstnärbelöningarna som en komplettering till konstnärstipendierna. Enligt vår mening är detta synsätt riktigt endast i begränsad utsträckning. 66 av de nya innehavare av konstnärbelöningar som utsågs 1965 återfanns bland de förslag till innehavare av konstnärbelöningar som framförts av de olika förslagsställande myndig-

heterna. Medelåldern bland dessa 66 personer var 64,6 år och endast 11 av de 66 var under 50 år gamla. Dessa siffror visar att belöningarna i betydande omfattning går till personer som rimligtvis måste ha sin mest betydelsefulla och aktiva konstnärliga verksamhet bakom sig. Detta hänger naturligtvis samman med kravet på att de som utses till innehavare av konstnärbelöningar skall *ha gjort* mycket betydande insatser för svenskt kulturliv. Vi har självfallet i och för sig ingenting att invända mot att personer som gjort sådana insatser belönas härför av samhället. Vad vi i detta sammanhang vill understryka är endast att inrättandet av konstnärbelöningar icke kan ersätta en kraftig utbyggnad av de statliga konstnärstipendierna.

Konstnärstipendierna

De fyra organ (styrelsen för Sveriges författarfond, Akademien för de fria konsterna, Musikaliska akademien och Konstnärstipendienämnden) som svarar för utdelning av de statliga konstnärstipendierna har sammanlagt begärt anslagshöjningar med 3 172 000 kr. för kommande budgetår. Departementschefen vill för sin del endast tillstyrka en anslagshöjning med 100 000 kr.

Budgetåret 1964/65 höjdes anslaget till konstnärstipendier med 780 000 kr., och budgetåret 1965/66 höjdes samma anslag med 480 000 kr. För kommande budgetår föreslås alltså en ökning med endast 100 000 kr. till sammanlagt 2 574 000 kr. Anslaget till konstnärstipendier har enligt vår mening inte nått en tillfredsställande storlek. Vi vill föreslå en höjning av anslaget till konstnärstipendier i förhållande till statsverkspropositionens förslag med sammanlagt 390 000 kr. Hela anslagshöjningen bör komma gruppen »konstnärer inom måleri m.m.» till godo. Förslaget syftar till en förbättring av de unga konstnärernas arbetsvillkor.

Akademien för de fria konsterna disponerar för innevarande budgetår medel för utdelning av 40 st. större arbetsstipendier samt 42 999 kr. för utdelning av mindre arbetsstipendier. För kommande budgetår har Akademien begärt en sammanlagd anslagsökning på denna post med 758 000 kr. Regeringen tillstyrker endast en anslagshöjning om 100 000 kr., varigenom anslagsposten når upp till 752 000 kr.

Enligt uppgift från Akademien för de fria konsterna har ca 500 ansökningar inkommit till de sammanlagt ca 50 stipendierum som Akademien har tillgängliga för innevarande budgetår. Vi föreslår att medel för inrättandet av ytterligare 20 större arbetsstipendier (240 000 kr.) och ytterligare 50 mindre arbetsstipendier (250 000 kr.) ställs till förfogande för nästa budgetår. Tillsammans kräver detta en sammanlagd anslagsökning i förhållande till innevarande budgetår med 490 000 kr., en ökning med 390 000 kr. i jämförelse med regeringsförslaget.

Konstnärsbelöningarna

Konstnärsbelöningarna torde som vi tidigare framhållit ha ganska liten betydelse som stöd åt de nu mest aktiva konstnärerna. Dels är medelåldern bland innehavarna av konstnärsbelöningar relativt hög, dels utdelas belöningarna ofta till personer som ej får något ekonomiskt utbyte av dem. Belöningarna skall visserligen ge innehavaren en tryggad årsinkomst om 4 gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring (för 1965: 20 000 kr.), men departementschefen räknar i årets statsverksproposition med att de utdelade belöningarna i genomsnitt skall medföra en kostnad för staten med endast 5 000 kr. per belöningsinnehavare.

Vi vill ifrågasätta om inte konstnärsbelöningarna i sin helhet bör tas upp till förnyat övervägande. Det bör vara möjligt att, inom ramen för utgående belopp, ge dessa belöningar en utformning så att de betydligt bättre än för närvarande kan tillgodose syftet att ge ekonomiskt stöd och trygghet åt förtjänta konstnärer, som av olika anledningar är i behov därav. I den mån samhället önskar visa sin erkänsla för konstnärliga insatser av personer, som på grund av sina ekonomiska förhållanden inte kan komma i fråga för penningbelöning, kan det övervägas att på annat sätt tillgodose behovet av hedersbevisning.

I motion II:197 och I:163 vid 1965 års riksdag framhöll vi, att Kungl. Maj:t vid utdelningen av konstnärsbelöningar i regel bör »hålla sig inom de förslag som upprättats av de förslagsställande organen». Mot bakgrund av att avsevärda avvikelser tidigare skett är det anledning att konstatera att en förändring i av oss önskad riktning skett i samband med 1965 års utdelning av konstnärsbelöningar. 77 nya belöningar utdelades då, och i endast 11 fall gick Kungl. Maj:t vid detta tillfälle utanför de framställda förslagen från Författarfonden, Konstakademien, Musikaliska akademien och Konstnärstipendienämnden.

Förvärv av konst för statens byggnader

I upprepade motioner vid de senaste årens riksdagar har vi påmint om det positiva gensvar som den s.k. procentregeln erhöll vid 1962 års riksdag. Regeln syftar som bekant till att i anslagen för statliga byggnader bör inräknas medel för konstnärlig utsmyckning ej understigande 1 % av byggnadskostnaderna. Vi har utgått ifrån att anslaget under denna punkt etappvis skall höjas för att komma i nivå med minst 1 % av byggkostnaderna. Inte heller i årets statsverksproposition har emellertid åtgärder vidtagits för procentregelns återinförande. Det är att beklaga eftersom utsmyckningen av statliga byggnader utgör ett så väsentligt inslag i samhällets stöd åt konsumtionen av kulturprodukter.

För innevarande budgetår skulle enligt uppgift i statsverkspropositionen procentregelns tillämpning kosta 3 000 000 kr. Anslaget uppgår detta budgetår till 1 600 000 kr. vilket innebär en skillnad mellan kravet enligt

procentregeln och det tillgängliga anslaget med 1 400 000 kr. För kommande budgetår skulle enligt uppgifter från byggnadsstyrelsen kostnaderna för procentregeln tillämpning uppgå till 5 000 000 kr. Departementschefen vill dock endast föreslå en anslagshöjning med 200 000 kr. till 1 800 000 kr., vilket innebär att skillnaden mellan erforderligt belopp enligt procentregeln och det tillgängliga anslaget skulle bli hela 3 200 000 kr.

Vi ser ytterst ogärna en sådan utveckling och anser att anslaget till förvärv av konst för statens byggnader i likhet med vad statens konstråd har föreslagit skall uppgå till 2 300 000 kr., vilket innebär en höjning i förhållande till statsverkspropositionens förslag med 500 000 kr.

Med hänsyn till andra omständigheter vid bedömning av statsverkspropositionen anser vi det inte möjligt att förorda en ännu större anslagsökning, men det är vår åsikt att detta anslag de kommande budgetåren om möjligt bör ökas i snabbare takt för att uppnå den nivå som procentregeln återinförande kräver.

Vi ansluter oss till departementschefens uppfattning att statens konstråd under nästa budgetår bör ha rätt att göra beställningar av konstverk inom en ram motsvarande — förutom de på riksstaten anvisade medlen — ytterligare ett belopp av anslagets storlek.

Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m.m.

Styrelsen för Sveriges författarfond har i sina tre senaste anslagsäskanden hemställt om ökade anslag under denna post med omkring 1 700 000 kr. Anslaget har under de senaste fyra budgetåren varit upptaget med oförändrat belopp, d.v.s. 1 940 000 kr.

Författarfondens styrelse har även nu föreslagit att bibliotekersättningens grundbelopp skall höjas från 5 öre till 8 öre för lån av rättsskyddat svenskt originalverk, från 1 öre till 4 öre för lån av översatt verk, från 20 öre till 32 öre för nyttjande av svenskt referensexemplar och från 4 öre till 16 öre för nyttjande av referensexemplar i översättning. För låneantal under 500 bör ingen författarpennning utgå. För låneantal över 50 000 reduceras f.n. författarpennningen med 60 %, men Författarfondens styrelse har föreslagit att denna reduktion skall inträda först vid 100 000 lån och minskas till 50 %.

I sitt anslagsäskande för budgetåret 1966/67 säger Författarfondens styrelse bl.a. att »en fastlåsning av ersättningsbeloppen vid deras nuvarande nivå framstår som ett allvarligt hot mot den vidareutveckling av författarnas och översättarnas ställning som är både önskvärd och nödvändig i dagens samhälle». Styrelsen framhåller också att »med skäl har författarföreningarna framhållit att penningvärdeförsämringen väsentligt reducerat värdet hos författarsättningen, vilken föreningarna betraktar som en ersättning för utfört arbete».

Regeringen tillmötesgår endast till en del de önskemål som nu i flera år framförts från Författarfonden. En ökning av anslaget till Författarfonden med en knapp tredjedel av vad som begärts, nämligen 541 000 kr., föreslås i propositionen. Detta belopp beräknas åtgå för en höjning av ersättning för hemlån resp. nyttjande av referensexemplar av svenskt originalverk från 5 resp. 20 öre till 6 resp. 24 öre samt i vad gäller ersättning för hemlån och bruk av referensexemplar av översatt litteratur från 1 resp. 4 öre till 2 resp. 8 öre. Beträffande de förslag till ändrad disposition av fondens medel som styrelsen framfört ansluter sig departementschefen endast till förslaget om att ingen författarpenning bör utgå vid mindre än 500 boklån samt att författarpenningen i fortsättningen bör reduceras med 50 % (f.n. 60 %) vid mer än 50 000 boklån.

Enligt vår mening är denna anslagspost en ovanligt angelägen form av kulturstöd därför att det här är fråga om vad vi betraktar som regelrätt ersättning till författare för utfört arbete. Med tanke härpå och med tanke på att Författarfondens styrelse i sitt anslagsäskande för kommande budgetår med stor skärpa framhållit att fondens framtida utvecklingsmöjligheter är i hög grad beroende av ett bifall till de framförda anslagskraven förutsätter vi att den av departementschefen föreslagna anslagshöjningen på denna punkt är att betrakta som första steget i en etappvis fortgående upp- rustning av Författarfonden.

Under hänvisning till ovan anförd motivering hemställs,
att riksdagen måtte,

1. besluta inrätta ytterligare 20 större och 40 mindre arbetsstipendier till konstnärer inom måleri m.m. och i anledning därav till *Konstnärstipendier* för budgetåret 1966/67 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 390 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 2 964 000 kr.;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1967 års riksdag om sådan utformning av konstnärbelöningarna att de i större utsträckning tillgodoser behovet av ekonomiskt stöd till förtjänta konstnärer;

3. a) besluta anslå ytterligare 0,5 milj. kr. till konstnär- lig utsmyckning av statliga byggnader och således till *För- värv av konst för statens byggnader* anvisa ett reservations- anslag av 2 300 000 kr., och

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge statens konstråd att under budgetåret 1966/67 beställa konst för — utöver anvisade medel — ett belopp av högst 2 300 000 kr.; samt

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av ett återinförande av procentregeln beträffande förvärv av konst för statens byggnader.

Stockholm den 25 januari 1966

Gunnar Hedlund

Bertil Ohlin